Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Факультет іноземної філології
Кафедра німецької мови

Дипломна робота магістра
з теми

«ГЕНДЕРНА СПЕЦИФІКА ФУНКЦІОНУВАННЯ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ»

Виконала: студентка II курсу,
групи Ger-M19p
спеціальності 014 Середня освіта (Мова і література (німецька)
за освітньою програмою Німецька мова і зарубіжна література
Долгова Раїса Олексіївна

Науковий керівник:
Калинюк Тетяна Василівна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри німецької мови

Рецензент: **Барбанюк Олеся Олександрівна**, кандидат філологічних наук, доцент кафедри англійської мови

Кам'янець-Подільський – 2020 р.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ……. 3

ВСТУП……... 4

РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ З ГЕНДЕРНИМ КОМПОНЕНТОМ

1.1 Термінологічна сутність понять «ґендер» та «ґендерний стереотип» .. 8

1.2 Аналіз основних підходів у гендерній фразеології ……. 14

1.3 Фразеологічне значення…….. 23

1.4 Методи та матеріал дослідження……... 28

Висновки до розділу 1…….. 31

РОЗДІЛ 2 ОСНОВНІ СПОСОБИ ВИРАЖЕННЯ ГЕНДЕРУ У НІМЕЦЬКІЙ МОВІ

2.1 Граматичні маркери гендерного компоненту…….. 33

2.2 Лексичні маркери гендерного компоненту: номінативні поля…. 37

2.3 Гендерні маркери у структурі фразеологізму……. 47

Висновки до розділу 2……... 50

РОЗДІЛ 3 СЕМАНТИКА ТА ФУНКЦІЇ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ З ГЕНДЕРНИМ КОМПОНЕНТОМ

3.1 Загальна характеристика фразеологічних одиниць з гендерним компонентом …… 52

3.2 Функціонально-семантичні й лінгвокультурологічні особливості німецьких фразеологізмів з гендерним компонентом… 53

3.2.1 Фразеосемантична група «Зовнішні характеристики»……. 53

3.2.2 Фразеосемантична група «Внутрішні характеристики»……. 59

3.2.3 Фразеосемантичне поле «Соціальні характеристики»…… 65

Висновки до розділу 3……... 71

ВИСНОВКИ…… 74

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ……... 79

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

ФО – фразеологічна одиниця

ЛСГ – лексико-семантична група

н-д -наприклад

ВСТУП

Актуальність дослідження. У межах антропоцентричної парадигми, яка є визначальною в останні десятиріччя, стрімко продовжує розвиватися нова галузь мовознавста – ґендерна лінгвістика, яка розглядає різноманітні лінгвістичні аспекти, пов'язані з осмисленням місця та ролі жінок і чоловіків в соціумі та ґендерні стереотипи, які відображаються у семантиці мовних одиниць. У даному контексті вивчення гендерних розбіжностей у фразеологізмах є актуальним, оскільки дозволяє простежити, як мовна характеристика жінки та чоловіка відображає комунікативні стереотипи.

Загальні питання фразеології розглянуто у працях В. Архангельського [1], М. Гамзюка [7], Ю. Мельник [35], О. Пономарів [44], О. Селіванової [48-49], В. Телії [53] та ін. Значна кількість закордонних та вітчизняних учених досліджували гендерну проблематику, яка активно впливає на розвиток лінгвокультурної спільноти. Наприклад, тему ґендерних особливостей на матеріалі української мови вивчали: Д. Гамулець [8], Ю. Прадід [45], Т. Семашко [50], Л. Скрипник [51], Ґендерні питання на прикладі різних мов стали предметом аналізу у працях І. Велика [5], М. Власенок [6], Ю. Капак [20], М. Лозицька [29-30], І. Фісяк [55], E. Brinkmann [57], E. Piirainen [66] (німецька мова); О. Бєссонова [4], І. Зикова [16-17], Н. Нікольська [38], Н. Павленко [41], Г. Куриш (англійська мова) та ін.

Об'єктом дослідження є фразеологізми сучасної німецької мови з гендерним компонентом.

Предметом аналізу є семантико-функціональні особливості фразеологізмів німецької мови з гендерним компонентом.

Метою дослідження є визначення структурних, семантичних та функціональних особливостей фразеологізмів німецької мови з гендерним компонентом.

Досягнення поставленої мети передбачає необхідність вирішення таких **завдань**:

– обґрунтувати теоретичні основи дослідження фразеологізмів з гендерним компонентом, визначивши сутність понять «гендер» та «гендерний стереотип», «фразеологізм»;

– визначити основні підходи до аналізу фразеологізму у контексті гендерної фразеології;

– встановити специфіку фразеологічного значення та роль гендерного компоненту у ньому;

– узагальнити способи вираження гендерного значення у німецькій мові (лексичні, граматичні, фразеологічні);

– охарактеризувати кількісні та семантичні показники фразеосемантичних груп «Зовнішні та внутрішні характеристики жінки / чоловіка», «Внутрішні характеристики жінки / чоловіка», «Соціальні характеристики жінки / чоловіка»;

– встановити фактори формування гендерного компоненту у фразеологізмі.

Методи дослідження. Для досягнення мети та розв’язання поставлених завдань у роботі використовуються первинні методи дослідження (аналіз, синтез, узагальнення фактів та явищ, лінгвістичний опис, спостереження, описовий метод), а також вторинні (лінгвокультурологічний аналіз, компонентний аналіз, метод фразеологічної ідентифікації, аналіз словникових статей фразеологізмів), які є важливими під час опрацювання та аналізу отриманих даних.

Матеріалом дослідження слугувала суцільна вибірка фразеологічних одиниць з гендерним компонентом із одномовних та двомовних фразеологічних словників: Німецько-український фразеологічний словник (укл. В. І. Гаврись, О. П. Пророченко (1981) [39]; словники Duden [58-62]; Германия, Страна и язык : Лингвострановедческий словарь (Д. Мальцева) [31] тощо. Окрім того, до корпусу дослідження були залученні матеріали онлайн-

словників [67-70]. Вибірка становить 352 фразеологізма, що відповідали критеріям відбору.

Зв'язок роботи з науковими темами. Магістерська робота виконана у рамках наукової теми кафедри німецької мови Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка *«Мова та мовлення: лінгвокультурологічний, комунікативний та дидактичний аспекти».*

Наукова новизна отриманих результатів полягає у комплексному аналізі гендерної специфіки функціонування фразеологізмів у сучасній німецькій мові.

Практичне значення роботи полягає в тому, що отримані в ній результати, теоретичні положення, висновки й ілюстративний матеріал можуть бути використані на заняттях зі стилістики німецької мови, лексикології, фразеології німецької мови, лінгвістики тексту, спецкурсів і спецсемінарів, на засіданнях наукових гуртків / круглих столів, а також у студентських наукових роботах.

Апробація окремих положень магістерської роботи відбулася шляхом виголошення 4 доповідей: «*Основні напрями дослідження «гендеру» у лінгвістиці»* на ІІ Всеукраїнській науково-практичній конференції «Іноземна мова у полікультурному просторі: досвід та перспективи» (9 квітня 2020 року, м. Кам'янець-Подільський); *«Формування соціокультурної компетенції вчителя іноземної мови засобами німецької фразеології»* на ІУ Всеукраїнській науково-практичній конференції «Українська та іноземні мови в початкових класах: актуальні проблеми й інноваційні технології навчання» (18-19 березня 2020 року, м. Кам'янець-Подільський); *«Роль гендерного аспекту у структурі фразеологічного значення*» на звітній конференції студентів, магістрантів КПНУ імені Івана Огієнка (23-24 вересня 2020 року, м. Кам'янець-Подільський); *«Гендерна фразеологія: основні підходи»* на ІІ Міжнародній науково-практичній конференції «Мова та мовлення: лінгвокультурологічний, дидактичний та методичний аспекти» (19-20 листопада 2020 року, м. Кам'янець-Подільський).

Публікації. Основні положення наукового дослідження висвітлено у 2 публікаціях (тезах доповідей) [13-14].

Структура роботи. Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів з висновками, загальних висновків і списку використаної літератури.

Повний обсяг магістерської роботи – 85 сторінок, з них 78 сторінок тексту, 7 сторінок списку використаної літератури. Робота містить 2 таблиці та 2 рисунки. Бібліографія нараховує 70 позицій.

ВИСНОВКИ

У науковій роботі визначено структурні та семантичні особливості фразеологізмів німецької мови з гендерним компонентом.

1. Обґрунтовано теоретичні основи дослідження фразеологізмів з гендерним компонентом та встановлено, що явище ґендеру багатоаспектне та розглядається різними науками у багатьох ракурсах. Виявлено, що становленням та інтенсивний розвиток ґендерних досліджень розпочався вкінці ХХ століття, коли відбулася зміна наукової парадигми на антропоцентричну. Науковці з іншої точки зору почали розглядати категорію віку і статі, які раніше трактувалися виключно як біологічно детерміновані.

Основне призначення цього терміну полягає у підкресленні суспільно-конструйованого характеру статі. У роботі під поняттям «ґендер» розуміємо комбінацію різноманітних соціокультурних параметрів, які визначають індивіда залежно від статті. Для всебічного вивчення культури народу, його суспільної свідомості важливим є аналіз засобів вербалізації ґендерних стереотипів, зокрема у німецькомовному лінгвосоціумі.

Під фразеологічною одиницею розуміємо «лексико-граматичну єдність двох і більше нарізно оформлених компонентів, граматично організованих за моделлю словосполучення чи речення, яка, маючи, цілісне значення, відтворюється у мові за традицією, автоматично».

Проаналізовано низку наукових досліджень з проблеми відображення гендерного компоненту у фразеології та встановлено, що домінування чоловічого аспекту над жіночим спостерігається у багатьох мовах, що свідчить про те, що кроки щодо рівності статей є досить повільними й небажаними з боку сильної половини людства.

2. Узагальнено способи вираження гендерного значення у німецькій мові. та виділено такі типи маркування ґендеру: морфологічна (формальна) маркованість; розподілена маркованість та семантична маркованість.

Серед граматичних маркерів розрізняємо категорії граматичного роду (Genus / grammatisches Geschlecht), природного роду – біологічної статі (Sexus/natürliches Geschlecht) та соціальної статі – гендеру (Gender / soziales Geschlecht). Граматичний рід утворюються за допомогою словотворчих суфіксів і префіксів іменників, а також історичних чергувань.

3. Шляхом аналізу словникових статей виділено два номінативних поля: 1. Назви осіб чоловічої статі та 2. Назви осіб жіночої статі, які також поділяються на мікрополя та лексико-семантичні групи. Зазначимо, що перше номінативне поле представлене у словниковому складі німецької мови ширше, а ніж друге. Виявлено, що на позначення осіб жіночої статті у німецькій мові часто вживаються зооніми та фітоніми, що обумовлено складним переплетінням внутрішніх і зовнішніх етнокультурних процесів.

4. Встановлено, що ФО містять експліцитні та імпліцитні ґендерні маркери, які виражаються різними способами та засобами.

Експліцитне вираження характеризується наявністю відповідних маркерів, що вказують на денотата чоловічої або жіночої статі (він, вона, чоловік, жінка, дівчина, парубок, мужик тощо) або людину без врахування статевої належності. У разі експліцитної маркованості фразеологізму ґендерномаркованими є план вираження і план змісту, тобто ґендерний маркер – покажчик статі, що наявний у структурі і значенні ФО.

Виявлено також, що ґендерно значущими можуть бути й одиниці, що не містять експліцитно ґендерних маркерів, але викликають стереотипні асоціації гендерної природи.

Коли ґендерний компонент виражено імпліцитно, це означає, що він наявний в плані вираження, але відсутній в плані змісту, а саме – ґендерна ознака ідентифікується у значенні, але не в структурі ідіоми.

Пряма вказівка на стать індивіда у ґендерномаркованих ФО виражається: наявністю у структурі фразеологізму маркера із загальним значенням «*Mann*» чи «*Frau*»; вказівки на вік представника однієї з статей; вживанням у структурі ФО займенників *sein, jemand / ihr;* позначенням певної

дії чи стану представника однієї статі, які направлені на протилежну стать; характеристикою як зовнішнього, так і внутрішнього стану представника однієї із статей; позначення репродуктивної здатності певної статі.

Встановлено, що до периферії лексико-семантичного поля належать ФО з імпліцитно маркованою ґендерною семантикою, а саме: які характеризують переважно представників однієї статі через найменування чоловіка чи жінки у плані вираження; які називають дію, характерну переважно для представників однієї статі; які характеризують представників переважно однієї статі через номінацію професії; які характеризують представників переважно однієї статі через номінацію тварин; які однаковою мірою характеризують як чоловіка, так і жінку.

5. Характеристики статей у фразеологізмах сучасної німецької мови виявляються у таких фразеосемантичних полях як «Зовнішні характеристики», «Внутрішні характеристики», «Соціальні характеристики». Обсяг вибірки становив 352 сталих вирази, де жіночий сегмент відображений у 199 ФО (57%), а чоловічий - у 153 ФО (43%). Найбільшою частотністю у жіночому сегменті відзначається фразеосемантичне поле «Зовнішні характеристики жінки» (41%), у чоловічому – «Внутрішні характеристики» (60%). Цей факт свідчить про значну увагу у німецькому лінгвосоціумі до зовнішності жінки, її вроди та привабливості. Оцінці підлягають колір волосся, статура, зріст. У сталих виразах жінка порівнюється з рослинним та тваринним світом. При чому негативну семантику Натомість інтелектуальні здібності та психологічні характеристики чоловіка є об’єктом

Привабливість жінки віддзеркалюється крізь компоненти-зооніми, що належать до класу комах та домашніх тварин: Biene, Käfer, Hummel, Mieze, Schnecke, Entlein тощо. Світ комах характеризує не лише зовнішність жінки, але й є втіленням її слабкості. Маскулінність простежується через принципи подібності та за компонентамизоонімами, що належать до класу ссавців: Bulle, Waschbär. Для оцінки розумових здібностей обох статей у німецькій фразеології використовують зазвичай домашніх тварин, що пояснюється

близькістю цих представників фауни до людини та кращим розумінням їхньої вдачі (*Kuh, Gans, Pute, Huhn, Ziege, Ochse*). Втіленням окремих рис характеру чоловіків та жінок слугують як дикі (*Kröte, Fisch, Elster, Schlange, Löwe, Aff e, Hecht*), так і домашні тварини (*Hund, Gockel, Bock*), при цьому негативна конотація таких ФО переважає.

Психологічні характеристики в образі жінки, найчастіше репрезентують її з негативної сторони, акцентуючи увагу на неповноцінності жіночого інтелекту та безглуздості, балакучості, брехливості та злості. Серед позитивних характеристик внутрішніх якостей чоловіків відзначимо: доброту, відданість, рішучість, вірність та досвідченість. Об'єктами негативної оцінки виступають: дурість, боягузтво, упертість, хитрість, непостійний/запальний характер.

Соціальна роль жінок та чоловіків у різних сферах діяльності людини представлені у таких фразеосемантичних полях «Сімейний стан», «Родинні стосунки», «Побут і соціальний статус». У жіночому сегменті жінка представлена здебільшого з позитивного боку, де найчастіше концептуалізуються такі ознаки як: мати / бабуся / дружина / наречена, сестра. особливої уваги заслуговують ФО, які висвітлюють образ жінки-дружини, господині. Більшість із них зображують жінку в позитивному плані, ідеалізуючи її. ФО з компонентом *Mutter* становлять найбільший пласт у зазначеній фразеосемантичній групі. Жінку представлено як лагідну люблячу матір, яка завжди оберігає своїх дітей.

Встановлено, що кількість сталих виразів, які характеризують соціальну роль чоловіка значно менша, а ніж із жіночим компонентом.

Охарактеризовано ФО, які позначають «**Міжособистісні відносини чоловіка та жінки**» у різних семантичних сферах, а саме: залицяння, одруження, відносин у шлюбі. Проаналізовані ФО мають здебільшого позитивний зміст, навіть дещо урочистий характер, не дискримінуючи у жодному разі права обох статей та відображають формування і укорінення певних стереотипів щодо зображення стосунків між чоловіком та жінкою.

Таким чином, аналіз семантики німецьких фразеологізмів з гендерним компонентом свідчить про надзвичайну різноманітність асоціацій і паралелей, які виникають у німців при описі зовнішнього вигляду, внутрішніх якостей та соціального статусу чоловіка і жінки. Формування уявлень відбувається під впливом реалій навколишнього світу, змін у суспільстві та відповідно соціального статусу обох статей.

Перспективним убачається дослідження гендерномаркованих фразеологізмів з компонентом-флоронімом та компонентом-зоонімом для передавання національнокультурної специфіки сприйняття маскулінності та фемінінності у німецькомовному лінгвокультурному просторі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Архангельский В. Л. Устойчивые фразы в современном русском языке. Опыт теории устойчивых фраз и проблемы общей фразеологии. Ростов на Дону : Изд-во Ростовского университета, 1964. 315 с.
2. Беликова А. В. Журнальная реклама: лингвокультурный и гендерный аспекты : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. филол. наук : 10.02.19. Краснодар, 2007. 24 с.
3. Белоноженко В. М. Фразеологическое значение и способы его разработки в словаре : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.02. Киев, 1984. 26 с.
4. Бєссонова О.Л. Оцінний тезаурус англійської мови. Донецьк: ДонНУ, 2002. 362 с.
5. Велика І. О. Ґендерні стереотипи в оцінних маскулінних номінаціях (на матеріалі німецької мови). *Studia Linguistica.* Київ, 2009. Вип. 3. С. 40–48.
6. Власенко В. В. Вербалізація концепту Frau в німецькій мові фразеологічними одиницями: лінгвокультурологічний аспект : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук.: 10.02.04. Запоріжжя, 2018. 24 с.
7. Гамзюк М. В. Емотивність фразеологічної системи німецької мови (досвід дослідження в синхронії та діахронії) : автореф. дис. на здобуття наук. ступ. докт. філол. наук. Київ, 2001. 45 с.
8. Гамулець Д. Гендерний аспект у сербській фразеології. *Вісник Львівського університету. Серія Філологічна.* Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2012. Вип. 56 (1). С. 219-226.
9. Генералова А. В. Ґендерный аспект в социальных науках и психологии. Общество. Ґендер. Культура : *Материалы международной научной практической конференции*, 20-21 сентября 2001 г. Омск : Омский университет. 2001. Ч. 2. 169 с.

10. Глухов В. М. Фразеологическое значение в сопоставлении с лексическим. *Фразеологическая номинация: Особенности семантики фразеологизмов* : межвузов. сб. науч. тр. Ростов-на-Дону : Изд- во Рост. пед. ин-та,, 1989. С. 27-37.
11. Горностай П. П., Титаренко Т. М. Психология личности : словарь справочник. К. : Рута, 2001. 320 с.
12. Добрыднева Е. А. Коммуникативно-прагматическая парадигма русской фразеологии : монография. Волгоград : Перемена, 2000. 223 с.
13. Долгова Р. Основні напрями дослідження «гендеру» у лінгвістиці. *Іноземна мова у полікультурному просторі: досвід та перспективи :* збірник матеріалів ІІ Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Кам'янець-Подільський, 9 квітня 2020 р. / редкол. Т.В. Калинюк (відп. ред.) та ін. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2020. С. 40-43.
14. Долгова Р. Гендерна фразеологія: основні підходи : збірник матеріалів *ІІ Міжнародної науково-практичної конференції, м. Кам'янець-Подільський, 19-20 листопада 2020 р.* / редкол. Т. В. Калинюк (відп. ред.) та ін. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2020. С. 51-55.
15. Зубач О., Аджабі О., Застровський Я. Німецька мовна особистість у фразеологічній картині світу. *Науковий вісник СНУ ім. Лесі Українки. Сер. Філологічні науки.* Луцьк, 2017. № 3 (352). С. 178-181.
16. Зыкова И. В. Гендерный компонент в структуре и семантике фразеологических единиц современного английского языка : дис кандидата филол. наук : 10.02.04. М., 2002. 219 с.
17. Зыкова И. В. Способы конструирования гендера в английской фразеологии. М. : Едиториал УРСС, 2003. 232 с.
18. Калабихина И. Методология ґендерного анализа. Феминизм и ґендерные исследования : хрестоматия. / под общ. ред. В. И. Успенской. Тверь, 1999. С. 23-31.

19. Каменская О. Л. Ґендергетика – наука будущого. *Ґендер как интрига познания : ґендерные исследования в лингвистике, литературоведении и теории коммуникации :* альманах. М., 2002. 302 с.
20. Капак Ю. Актуалізація гендерного компонента семантики фразеологічних одиниць у німецькому публіцистичному тексті: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. Львів, 2015. 20 с.
21. Кирилина А. В. Гендер: лингвистические аспекты. М. : Издательство «Институт социологии РАН», 1999. 180 с.
22. Клецина И. Самореализация и ґендерные стереотипы. *Психологические проблемы самореализации личности.* 1998. Вып. 2. С. 188-202. [Електронный ресурс]. Режим доступу: http://www.klex.ru/books/psihologiya samorealizacii- lichnosti.zip. (Дата звернення 20.05.2020).
23. Кобозева И. М. Лингвистическая семантика. М., 2002. 205 с.
24. Красных В. В. Этнопсихолингвистика и лингвокультурология. М., 2002. 276 с.
25. Кудіна О. Ф., Пророченко О. П. Перлини народної мудрості : посібн. для студ. та викл. вищ. навч. закладів. Вінниця : Нова книга, 2005. 320с.
26. Кунин А. В. Курс фразеологии современного английского язика. М. : Высшая школа, 1996. 381с.
27. Куриш Г. Д. Ґендерні аспекти спілкування. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://www.google.com.ua/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=3&cad=rja&uact=8&ved=0CCkQFjACahUKEwjln8m6_oHIAhXFlnIKHcuU&url=http%3A%2F%2Fbsfa.edu.ua%2Ffiles%2Fkonf%2F22032013%2Fs5%2FKurysh (Дата звернення 14.04.2020).
28. Левченко О. П. Фразеологічна символіка : лінгвокультурологічний аспект : монографія. Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2005. 354с.
29. Лозицька М. П. Національно-культурна специфіка латентного вираження гендеру в сучасній німецькій фразеології. International

Scientific and Practical Conference „World Science“ (December 27 – 28, 2016, AbuDhabi, UAE). January 2017. №1 (17). Vol. 5. P. 14–18.

30. Лозицька М.П. Особливості семантики гендерномаркованих фразеологізмів сучасної німецької мови. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка.* 2013, № 9. (268). Ч. І. С. 274-279.
31. Мальцева Д. Г. Германия: Страна и язык: Landeskunde durch die Sprache: лингвострановедческий словарь. 2 изд. испр. и доп. М. : «АСТ, Русские Словари, Астрель», 2001. 416 с.
32. Мартинюк А. П. Конструювання ґендеру в англомовному дискурсі. Харків : Констата, 2004. 292 с.
33. Мартынюк А. П. Конструирование ґендера в дискурсе. Дискур как когнитивно-коммуникативный феномен / [Под общ. ред. И. С. Шевченко]. Харьков : Константа, 2005. С. 334–350.
34. Мелерович А. М. К вопросу о языковых формах выражения фразеологической абстракции. *Вопросы русского языка: Проблемы лексики и синтаксиса.* Ярославль : ЯГПУ, 1976. Вып. XI. С. 46-55.
35. Мельник Ю. П. Об’єктивація ґендерних стереотипів у сучасній лінгвістичній науці. *Вісник Житомирського державного університету*. Філологічні науки. 2009. Вип.45. С. 110-114.
36. Мороз О. Гендерні стереотипи у фразеології (на матеріалі фразеологічних конотацій чоловічих і жіночих особових імен. [Електронний ресурс]: Режим доступу: https://cyberleninka.ru/article/n/genderni-stereotipi-u-frazeologiyi-namateriali-frazeologichnih-konotatsiy-cholovichih-i-zhinochih-osobovihimen (Дата звернення 18.09.2020).
37. Мороз Т. Ю. Семантико-граматична асиметрія морфологічних категорій іменника: автореф. дис. … канд. філ. наук. Харків, 2008. 20 с.
38. Никольская В. А. Гендерные ассиметрии и стереотипы в английской фразеологии : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. филол. наук : 10.02.04. Н. Новгород, 2005. 24 с.

39. Німецько-український фразеологічний словник / укл. В. І. Гаврись, О. П. Пророченко. – У 2 т. – К.: Рад. школа, 1981. – Т. 1. – 416 с.; Т. 2. – 382 с. Deutsche Idiomatik : Wörterbuch der deutschen Redewendungen im Kontext / von Hans Schemann. Leipzig, 2005. 468 S.
40. Основи теорії ґендеру: навчальний посібник. К.: "К.І.С.", 2004. 536 с.
41. Павленко Н. О. Гендерний компонент у структурі та семантиці фразеологічних одиниць сучасної англійської мови : дис. на здобуття наук. ступ. канд. філ. наук. : 10.02.04. Запоріжжя, 2017. 210 с.
42. Першай А. Ю. Семантика гендера во фразеологии как полевая структура [Электронный ресурс] Режим доступа : http://www.academia.edu/350857/. (Дата звернення 24.07.2020).
43. Першай А. Ю. Репрезентация гендерных отношений во фразеологии : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. филол. наук : 10.02.19. Минск, 2002. 173 с.
44. Пономарів О. Д. Теоретичні питання фразеології. К. : Вища школа, 1987. 230 с.
45. Прадід Ю. Проблеми фразеологічної ідеографії (на матеріалі укр. і рос. мов) : автореф. дис. д-ра філол. наук. Дніпропетровськ, 1997. 50 с.
46. Прохоров Ю. Е. Национальные социокультурные стереотипы речевого общения и их роль при обучении русскому языку. М., 1996. 235 с.
47. Самарина В. Гендер во фразеологии: когнитивнокультурологический аспект: дис. кандидата филол. наук: 10.02.19. Ставрополь, 2010. 199 с.
48. Селіванова О. Нариси з української фразеології (психокогнітивний та етнокультурний аспекти) : монографія. Черкаси, 2004. 376 с.
49. Селіванова О. Сучасна лінгвістика : термінологічна енциклопедія. Полтава : Довкілля К., 2006. 716 с.
50. Семашко Т. Ґендерна лінгвістика в системі сучасної мовознавчої науки : *Вісник Маріупольського державного гуманітарного університету. Серія Філологія*. 2010. №3. С. 166-170.
51. Скрипник Л. Г. Фразеологія української мови : монографія. К. :

«Наукова думка», 1973. 270 с.

52. Солодуб Ю. П. Сопоставительный анализ структуры лексического и фразеологического значений : *Филологические науки.* Тамбов : Грамота, 1997. № 5. С. 43-54.
53. Телия В. Н. Русская фразеология. Семантический, прагматический и лингвокультурологический аспекты. М. : Школа «Языки русской культуры», 1996. 295 с.
54. Фісяк І. С. Комунікативні стратегії вживання фразеологічних одиниць на позначення міжособистісних відносин : (на матеріалі нім. мови). *Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки.* Луцьк, 2012. №6 (231). С. 130-133.
55. Фісяк І.Є. Ґендерний аспект у семантиці фразеологізмів, що означають міжособистісні відносини. *Вісник Житомирського державного університету. 2010. Вип. 58. Філологічні науки. С. 214-216.*
56. Хвостов А. А. Ґендерные проблемы современного мира. *Развитие личности*. М., 2002. №2. С. 194–207.
57. Brinkmann Eva *Der allgemeine Mensch ist männlich. Frauen wehren sich gegen ihr Dasein als Außenseiterinnen in der Sprache*. Sprachdienst 34, 1990. Nr. 5, S. 141-148.
58. Duden 11. Redewendungen. 2., neu bearb. u. aktual. Auflage. Mannheim. Leipzig. Wien. Zürich : Dudenverlag, 2002. 955 S.
59. Duden 12. Zitate und Aussprüche. 2., neu bearb. u. aktual. Auflage. Mannheim. Leipzig. Wien. Zürich: Dudenverlag, 2002. 960 S.
60. Duden. Redewendungen. Wörterbuch der deutschen Idiomatik. 2., neu bearb. und aktual. Auflage Mannheim, Leipzig, Wien, Zürich : Dudenverlag, 2002. Band 11. 955 S.
61. Duden Die sinn- und sachverwandten Wörter. Mannheim, Leipzig, Wien, Zürich : Dudenverlag, 1986, 210 S.
62. Duden Die sinn- und sachverwandten Wörter. München : Langescheidt KG, 1986. 905 S.

63. Görner H., Kempcke G. Synonymwörterbuch. Leipzig : VEB Bibliographisches Institut, 1974. 649 S.
64. Hellinger M. *Kontrastive feministische Linguistik. Mechanismen sprachlicher Diskriminierung im Englischen und Deutschen*. Ismaning : Hueber, 1990, S.92-99.
65. Irmen L. Diskriminierung und Sprache. [Электронный ресурс] Режим доступа : http://www.sub.unibe.ch/master/sub/content/e6278/e13696/e16839/e16840/ (Дата звернення 18.02.2020).
66. Piirainen E. Geschlechtsspezifik in der deutschen Phraseologie. *Das Wort. Germanistisches Jahrbuch*. M. : Das Wort, 1999. S. 97-122.
67. Redensarten-Index [Электронный ресурс] Режим доступа : https://www.redensarten-index.de/suche.php
68. synonyme.woxikon [Электронный ресурс] Режим доступа : https://synonyme.woxikon.de/synonyme/frau.php.
69. https://www.dwds.de/
70. ettinger-phraseologie[Электронный ресурс] Режим доступа : https://www.ettinger-phraseologie.de/